

Oponentský posudek
na doktorskú dizertačnú prácu PhDr. Petra Kučeru
„Na hranicih modernity: Západ a Východ
v turecké próze od tanzimatu po hnutí Modrá Anatólie“

Otázka, či Turecko patrí do civilizačného okruhu Západu je v súvislosti s jeho úsilím získať plnoprávne členstvo v Európskej únii v posledných rokoch permanentne pertraktovaná na rôznych úrovniach. Dizertačná práca PhDr. Petra Kučeru, v ktorej sleduje proces približovania tureckej spoločnosti k Západu cez prizmu literatúry, môže prispieť k tomuto diskurzu. Proces westernizácie tureckej spoločnosti, ktorý sa uskutočňoval z podnetu zvnútra, iniciovaný najprv poprednými činiteľmi Osmanskej ríše a neskôr Tureckej republiky, našiel svoj odraz v modernej literatúre, vďaka čomu sa urýchlil jeho vývoj práve tomuto procesu. Autorom vymedzené časové rozpätie zhruba od 70. rokov 19. storočia, keď sa rodila moderná turecká próza, až po 50. roky 20. st., v ktorých doznievala próza spätá s kemalistickou revolúciou a jej ideológiou, bolo kľúčovým obdobím novodobých tureckých dejín.

Autorova erudícia sa premietla do analýzy primárnych zdrojov, a to reprezentatívnych diel modernej tureckej prózy sledovaného obdobia, s aplikáciou metód teórie komunikácie a intertextuality. Kvantita materiálu, ktorý autor v dizertácii použil spolu s kvalitným, kvalifikovaným prístupom k jeho analýze svedčí o tom, že P. Kučera maximálne využil opakované štípendijné pobyty v Turecku a stáž v Spojených štátoch amerických a dokázal ich vo svojej práci zúročiť. Úctyhodný je už samotný zoznam prameňov a literatúry presahujúci 14 strán.

V úvode práce autor definuje ako jej cieľ dešifrovanie predstáv o západnej a východnej civilizácii z obrazov, aké moderná turecká próza predkladala čitateľom. Aplikovanie pojmového aparátu postkoloniálnych štúdií má pritom poslúžiť k lepšiemu prieniku do mimoliterárneho kontextu analyzovaných diel. Analýza P. Kučeru je štrukturovaná konceptom „nezápadnej modernity“ rozpracovanej tureckou sociologičkou Nilüfer Göle.

Práca je rozdelená na tri časti, ktoré korešpondujú s hlavnými etapami historicko – spoločenských zmien v Osmanskej ríši a republikánskom Turecku. Najdlhšie časové rozpätie mapuje jej tretia časť. A hoci prvá časť *Západ a Východ v tanzimatském románu* (str. 21-100) pojednáva zhruba len o štvrt' storočí v dejinách tureckej literatúry, závažnosť práve tejto fázy jej vývoja oprávňovala autora vymedziť jej najväčší priestor. Práve od 70. rokov sa datuje „modernizácia“ tureckej literatúry. Je to literatúra spätá s obdobím reforiem zvaným tanzimat, ktoré boli spustené o tri desaťročia skôr, ale bez ktorých by sa bol zrod modernej tureckej literatúry nesporne o niekoľko desaťročí oneskoril. Pri definícii pojmu „tanzimat“ sa autor dopustil nepresnosti, keď o sultánskom edikte z roku 1856 píše ako o „Vznešenom“. „Vznešený edikt“ (*Hatt-ı Şerif*) bol prečítaný 3. novembra 1839 v parku Gülhane (preto aj Gülhanský edikt). Edikt z roku 1856 je známy pod názvom „Sultánsky edikt“ (*Hatt-ı Hümayun*). Mám aj pripomienku súvisiacu s prekladmi diel európskej a menovite francúzskej literatúry ako inšpiračného zdroja a impulzu pri zrode modernej tureckej literatúry. Autor sa mohol zmieniť o „Prekladateľskej komore“ (*Tercüme Odası*), zriadenej roku 1832 Mahmudom II., ktorá sa stala liahňou prekladateľov. Pozitívne hodnotím odsek na str. 26, kde P. Kučera správne konštatuje, že viac ako kritika raných prekladov z európskych literatúr, by skúmaniu začiatkovej fázy vývoja modernej tureckej literatúry prospelo sústrediť sa na to, ako

preklady fungovali pri formovaní nového vedomia, aby sa na nich nazeralo “ako na stavebné prvky nového vnímania sveta zasadené do svojho kultúrneho kontextu.” (Str. 26)

V súvislosti s Bhabhovým modelom hybridity autor dospel k domnienke, že práve prípad Osmanskej ríše, ktorá de facto nebola kolóniou, môže poslúžiť ako korekcia postkoloniálnej teórie. Zaujímavá je aj Kučerova interpretácia pojmu *alafranga*: “...je prekladom Európy do osmanského kontextu, či presnejšie adaptáciou toho, o čom osmanskí intelektuáli mysleli že je Európa: je to osmanská *interpretácia* Európy” (Str. 65)

Druhá časť práce zahŕňa obdobie od polovice 90. rokov 19. st. až po začiatok 20. rokov nasledujúceho storočia. Literárnemu daniu na prelome storočí udávali tón literáti zoskupení okolo časopisu *Bohatstvo vied*. Na rozdiel od svojich predchodcov sa orientujú na duševný svet jedinca, ktorý vidí v Západe svoj ideál. Zaujímavá je Kučerova interpretácia ponímania opozície Západ-Východ u Hüseyina Rahmiho Gürpınara. Po roku 1910 sa v kontexte so silnejúcim etnickým nacionalizmom začína formovať prúd národne orientovanej literatúry. Menovite v utopistickom diele Halide Edip Adıvar *Nový Turan* autor poukazuje na spojenie národného ideálu so Západom ako vzorom pre sľubný rozvoj turanskej komunity.

Tretia, záverečná časť dizertácie zahŕňa etapu vývoja tureckej literatúry spätú s kemalistickou ideológiou. Jednak veľké časové rozpätie (20. až 50. roky 20. st.), jednak literárna produkcia mnohonásobne prevyšujúca kvantitu prozaických diel z prvej fázy vývoja modernej tureckej literatúry, nedovolili autorovi, aby sa podrobnejšie venoval viacerým významným postavám tohto obdobia a ich dielam. Výstižne charakterizuje základný trend kemalistickej prózy, ktorým bolo smerovanie k západnej civilizácii s cieľom vytvorenia moderného národa. Na základe analýzy literárnych textov tohto obdobia autor odhalil hlbokú rozporuplnosť procesu westernizácie v Atatürkovom Turecku. Za pozitívum práce pokladám konfrontáciu postojov a názorov Peyami Safu s tými, ktoré v súvislosti s genderom a konštruovaním obrazov Západu a Východu zaujala renomovaná spisovateľka Halide Edip Adıvar. Záver tretej časti dizertácie autor venoval filozoficko-literárnemu hnutiu *Modrá Anatólia*, ktorého vplyv pretrval až do 70. rokov. Jednotiacim prvkom hnutia bola predstava Anatólie ako kolísky západnej civilizácie a návrat k humanistickým hodnotám.

Okrem *Záveru* (str. 263-274) obsahujúcemu precízne zhrnutie poznatkov, ku ktorému dospel autor v jej troch častiach, chcem vyzdvihnúť aj bohatý poznámkový aparát. Bolo by vhodné pri knižnom vydaní dizertácie doplniť ju o menný register, prípadne aj o index názvov literárnych diel. Ako podnet pre prípadné rozšírenie práce pred jej vydaním chcem podotknúť, že čitateľ, ktorý nie je turkológom, by uvítal v úvode každej kapitoly stručný vstup do jej problematiky v podobe historicko-sociologického náčrtu.

Na závere môžem konštatovať, že posudzovaná práca PhDr. Petra Kučeru na vynikajúcej úrovni splňa požiadavky kladené na doktorskú dizertačnú prácu a preto ju odporúčam k obhajobe pred odborovou komisiou.

V Bratislave 20. 2. 2008

PhDr. Xénia Celnarová, CSc.
Ústav orientalistiky SAV